

Else Skjolds takketale - Kritikens Hensigt

Bornholm, 17-11-2023

Kære udvalg for Kunsthåndværk og Design. Jeg takker, med umådelig ydmyghed, for denne anerkendelse af min stemme i den offentlige debat, hvor jeg igennem en årrække nu har bestræbt mig på at være ambassadør for netop udvalgets område.

At prisen oveni købet er opkaldt efter Poul Henningsens klumme i Politiken om Kritikens Hensigt fra 1923 har ikke just dæmpet denne følelse af ærefrygt. For jeg er hverken kunsthåndværker eller designer. Mit lod blev at væve med ord. Derfor føles denne anerkendelse så meget større. Tak for det.

PH's tekst taler på så mange måder direkte ind i min virkelighed. Jeg har læst den igennem mange gange. Jeg har læst den højt for mig selv. Og jeg hørte der, hvordan han kalder på handling og svar til sit publikum og sin eftertid. Derfor har jeg valgt at svare ham direkte. Simpelthen at fortsætte min tale i dag som en direkte dialog med PH og hans 100 år gamle tekst, der for mig som kritisk stemme i en transitionstid giver så meget mening.

Kære Poul

Du starter din klumme med at skrive, at "I denne for Kritiken så urolige Vinter" hvor "Bølgerne gaar højt", så tvinges "Kritikeren [...]" til endnu nøjere at præcisere sin Hensigt".

Denne vinter er også urolig. Som i din tid er der dybe samfundskriser, krig og frygt. Men også så meget frigørelse og så meget håb. Det troede du på af hele dit hjerte. Og det kæmpede du for.

Men i første omgang gik det ikke så godt. Populismen og de mørke demagoger vandt fremmarch. De lovede lette løsninger, der endte i den frygteligste mest ødelæggende verdenskrig. Som du selv forudser, så førte samfundsudviklingens "Nerver" og "Kaos" til et "nervøst Sammenbrud".

Men de store utopier lod sig ikke slå ud. Nye værdier, samfundssystemer, produktionsformer og produkter der stammer fra idéerne du var med til at bære frem, gjorde livet lettere for så mange mennesker i et land som Danmark. Og vi har derfor op igennem 1900-tallet oplevet en hidtil uhørt velfærd, hvor de anvendte kunster har spillet en stor og vigtig rolle.

I dag er tiden nu. Vi spiller hasard med vores egen overlevelse. Usikkerheden er stor og vi ved ikke om mørket eller lyset vinder. Derfor skal vi turde handle og tale højt. Det gjorde du om nogen. Du skriver således at "Når Kritikeren er klar på sin Hensigt, må han uden Tøven vende sig mod Offentligheden, thi der ligger den egentligt Opgave [...]" der "maa gennemføres før noget andet".

Du skriver videre at "Kritikeren maa staa ganske frit og ikke tage Hensyn til andet end Arkitektens Vel, selv hvor han derved kommer i Konflikt med praktiserende Arkitekters Interesser, ja, selvom om han kommer til at skade andre og sig selv økonomisk. Enhver, som kender, hvor vanskeligt det

er at bevare en saadan fri Position, maa forundres over, at de af Kritiken ramte raaber paa Kollegialitet, Beskyttelse”.

På trods af at jeg har bestræbt mig, som du, på bestandigt at give en kritik der er positiv, så kender jeg dette ræsonnement til hudløshed. Så ofte har jeg henvendt mig mod offentligheden uden tøven. Og ligesom dig kender jeg prisen for gang på gang på gang at stille sig i skudlinjen og udsætte sig selv for at både fagfællers, politikeres og diverse interessenters ikke altid positive respons.

Hvorfor dog ikke bare holde sin mund. Passe sit. Men det kan jeg ikke. Jeg føler det er min moralske pligt og opgave. Og det gjorde du også. Hvor kunne jeg så ofte have brugt en hotline til dig med lidt råd og vejledning om netop det.

Kære Poul. Vi er enige om meget. Meeen. Ikke alt. Du mener for eksempel at arkitekturen er den fornemste af de anvendte kunster. Lige det bliver vi nok aldrig enige om. Jeg er heller ikke sikker på om jeg mener at ”anvendelsen maa gaa forud for det kunstneriske” og de ”æstetiske infektioner”. Men derimod fuldstændigt på linje med, at kritikeren ikke skal ”beskæftige sig med æstetik, så længe den samfundsmæssige side [...] ligger upaaagtet hen”.

Særligt det område jeg beskæftiger mig med, nemlig beklædningsdesign og modeindustri, er - ligesom du beskriver arkitekturen i din tid - blevet eksponent for pendulsvingende æstetikker uden retning. Og derfor mener jeg som du, at kritikeren skal være vurderende af programmet bag æstetikken. Af ”Hovedsagen over for Bitingen. Grundlaget over for Resultatet. Helheden over for Detaljen”.

Igennem halvandet århundrede har modelfeltets drivkraft været netop pendulsvingende æstetikker, med stadigt nye tilkommende trends og tendenser. Om noget har dette felt kropsliggjort utopierne fra din tid om det stadigt nye, og det moderne livs bekymringsløse lethed.

Men det synes stadig mere tydeligt at feltet ikke for indeværende er motiveret af, som du skriver: ”det mest brændende spørgsmål i øjeblikket: Menneskets levevilkår. Det sociale Problem, det økonomiske Problem”.

Det gør efter min mening ikke æstetikken og detaljen uvigtig, men mere vigtig end nogensinde. Jeg tror på, at æstetik er et meget vigtigt grundprog vi taler med hinanden. For mange af dem jeg færdes med til daglig, er det nok deres førstesprog. Vi skal bare ændre spor i emnerne for vores samtale. Og her kommer programmet ind i billedet, og en nærmere præciseren af min hensigt. En hensigt, der som du formulerer det har et ”klart, positivt Program”.

Du skriver at kritikeren skal se hen over detaljen, bitingen og resultatet og mod programmet. Jeg spekulerer i denne tid meget på det program du var bannerfører for, som revolutionerede det 20. århundrede. Et program der handlede om anvendelse, enkelhed, masseproduktion og modernitet i en stadig stræben fremad. Hvad ville du dog have tænkt hvis du så hvor det program har ført os hen i dag.

Du drømte om et godt liv for danskerne. Men det gode liv fik vi på så mange måder på bekostning af natur og velfærd andre steder på kloden. Det hårde arbejde vi før havde, er nu eksporteret til andre landes befolkning – i mit felt er det typisk kvinder. Vi tager alt for meget, og vi giver alt for lidt. Og det vi giver tilbage, er mestendels kort tids anvendte produkter eksporteret som affald. Vidste du, at de i Ghana tror det aflagte tøj tilhører døde hvide mennesker? Eller at de tror i Bangladesh vi må smide det væk fordi det er for dyrt at vaske det? De kan simpelthen ikke forestille sig den ubetænksomhed, hvormed vi varetager alt det der fremstilles.

Standardiseringen og dermed billiggørelsen af de anvendte kunster skulle give flere adgang til velfærd. Men de detaljer og æstetikker der i det greb blev fjernet, har gjort vores produkter fattigere. Som en skygge af deres oprindelige intention. Derfor må det nye program for vores tid tilbage til detaljen. Til bitingen. Og til resultatet. Ja det må være selve programmets grundfundats at geninstallere den mangefacetterede rigdom som din tids program fjernede så resolut.

Hvor din tids program var ledt an af – skal vi være ærlige her – en cis-kønnet, heteronormativ, privilegieblind, kolonialistisk og naturfjendsk tro på rationalisering, lineær vækst og teknologiske landvindinger,

så må det nye program grunde i en afstandardiseret af-rationalisering og genbesjæling af materiale, form og funktion. En genfortryllelse af detalje, biting og resultat. En afvikling af monokultur og en genskabelse af biodiversitet både

- som konkret forvaltning af planeten og dets skabninger, så vi holder os inden for de planetære grænser
- som et billede på inklusion og mangfoldighed, så der er plads til at alle får et godt og ubekymret liv hvor end de er født, og hvad de end er født som
- som et billede på nye samfundssystemer, produktionsformer og produkter der er lokalt situerede og forholdende sig til lokalt forankret historie, klima og ressourcer
- og ikke mindst, som en eksplosion af æstetikker, biting og detaljer, der gentilfører sunde kalorier og grove, langtidsmættende fibre i de anvendte kunster

En ny designkultur for det 21. århundrede.

Det er min hensigt.

Det er mit program.

Og jeg lover dig – og også jer til stede her, og udvalget der har peget på mig og min stemme i dag.

Jeg tøver ikke.

